॥त्रिस्थलीसेतुः॥पत्राणी १७ समग्र

श्रीगणेशाय नमः ॥ साधारणतीर्थविधिः प्रथमं संप्रगुच्यते यथा गयादितीर्थविधिः पश्चादिति तत्र संग्रहः ॥ १ ॥ तत्र या
१ त्राः काश्चित्तीर्थयात्रा मुनीन्द्रैः कृताः प्रयुक्तास्त्वनुमोदिताः तां ब्रह्मचारी विधिवत्कृतवान् सुमुपनीतो गुरुणाम
नुमतः इति ब्रह्मपुराणवचनात् गुरुनियुक्तस्यैव ब्रह्मचारिणोऽधिकारः । गृहस्थस्य तु सपत्नीकस्यैवाधिकार
ः ब्रह्मपुराणोक्तकलत्रैः स्थापितः पात्यान्ते पुराणपुरुषपत्नीं भार्यां यो वा सत्कारप्रयाति हि तस्य पुण्यफलं सर्वं वृथा
भवति नात्र संशयः सुते: विधुरस्यापि पत्न्याधिकार एव वानि कृत्वा इति वचनात् रथस्यैवाधिकारः वनस्थस्यापि क्र
मात्रिकात्रीर्थयात्रा पापनाशनं कुर्यात्तीर्थं स्वमेव वनं विधाय वह्निं भार्यायाः पुत्रेषु विनिधाय चेति कौर्मोक्तेः सन्यासि
नोऽपि ग्रामैकरात्रं वासिनो नगरे तीर्थे च पंचरात्रं वसेत् इति कात्यायनोक्तेः कृत्यचिन्तामणौ ब्राह्मणा
पुनः स्त्रियोऽप्यधिकारः सर्वेषां नराणां पापनाशनं सर्वमानवानां तथा एव कृत्वेति ब्रह्मपुराणात् वैश्यशूद्र
योरपि ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा राजसत्तमा न विद्यते नरकं तेषां तीर्थमहात्म्येन इति भारतवचनात् ॥ एवः
वैश्यशूद्रयोरपि ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा राजसत्तमा न विद्यते नरकं तेषां तीर्थमहात्म्येन ॥ १
तिभारतवचनात् पत्नुः मनुः जपस्तपस्तीर्थयात्रा प्रव्रज्या मन्त्रसाधनं देवताराधनं चेति स्त्रीशूद्रपतनानि षट् इति

न दद्युस्ते कारोधेन नितंरंतीर्थयात्रादिककार्यमिति बोधार्थं स्त्रियाश्च भर्तृशुश्रूषामार्गेण तीर्थयात्रानिषेधार्थं मा
त्राद्युक्तिः हेतुकामस्य सर्वस्यापि मातुः पितुः स्नेहमुमनास्तपापूर्वितिवचनात् तस्मात्सर्वेषां तीर्थयात्रायामधि
कारः इति तीर्थयात्राधिकारः अथ तीर्थफलतारतम्यकारणानि शंखः तीर्थप्राप्यप्रसंगेन स्नानेन तीर्थ
समाचरेत् स्नानजं फलमाप्नोति तीर्थयात्राकृतं न तु प्रसंगेन वाणिज्यान्तरमेवादिप्रसंगेन यत्तु पैठीनसिः
अर्द्धं तीर्थफलं तस्य यः प्रसंगेन गच्छति षोडशांशफलं भते यः परार्थेन गच्छतीति तत्र प्रसंगेनानुद्देशप्राप्ततीर्था
२ ना प्रसंगेन परार्थं च वेतनं गृहीत्वेत्यर्थः प्रमाणं त्वेतु परान्नेन गच्छतो निषेधः तत्र पापान्नं भुंजानः स्वयं प्र
माणं वृते पञ्चांशं कारयेच्छ स्नातीर्थयात्रां तपोऽस्मात् स्वकीयद्रव्यपानात्तं तस्य पुण्यं चतुर्गुणं विशिष्टनयने
लक्षगुणं उक्तं च मात्स्ये पुष्टिष्ठिप्रति नेताच त्यमर्षीन्म स्वार्तेन लक्षगुणं फलमिति अथ यानविशेषकृतं
तारतम्यं गोयाने गोवधः प्रोक्तो हयाने तु निष्फलं नरयानेन त्वर्धं स्यात्पद्भ्यां तच्चतुर्गुणमिति मात्स्ये कौर्मे पो
चतुर्गुण्यात् स्मृते हन्ते चतुर्गुणो धर्म इति वतगुणाज्जइः पादपदर्शये चतुर्थांशपरः तथा वर्षग्रामच्छत्तास्तु
ले चतुर्गुणां चतुष्पालो परोगामिति पादतः अत्र पद्भ्यामिति निरुपानत्कामापि स्वर्पः तथा च जाबालिः हिमी

ऽनंतत्तीर्थांशं हस्ते तीर्थफलस्य च पानमर्द्धं चतुर्थांशं स्नानोपानहमेव च तस्माद्धस्ते विहीनस्तु सर्वतीर्थफलं लभेत्
२ इति अथ पंच निषेधः शकुविषयः तथा च कौर्मे नग्नपाने चाश्वतरी हयादिसदि नौरथः तीर्थयात्रा स्वशक्तानां
पानदोषकं नहीति यस्तु नावादिनागमनमेव न संभवति शक्तो गंगासागरादौ पादचारितवमार्गेश्वदेशेन
धाधान्ताते पद्धयागमनासंभवस्तत्र नौकागमनेन दोषाय तदुक्तं नौकापानमपानं स्यादिति येषामपि कृत्स्न
गदगादिदेशानां गमनं निषिद्धं तत्रापि तीर्थयात्रायां गोदेशेन गमने न दोषः अंगवंगकलिंगेषु सौराष्ट्रमगधे
षु च तीर्थयात्रां विना यातः पुनः संस्कारमर्हतीति स्मृतेः इति पानविचारः यात्राविशेषे गुरुत्वो नास्ति केन
दोषाय तदुक्तं गोदावर्यां गयायां च श्रीशैले यह... द्वे कुरुक्षेत्रे गा च मोक्षदे पोन विद्यते वापुत्रा
गयायां सर्वकालेषु पिंडं दद्याद्विधानतः अधिमासे जन्मादौ अस्तिवगुरुशुक्रयोः नसिंहस्थे गयापांप्रा
सिंहस्थे च वहस्पतावेति अत्र श्राद्धप्रयाणपूर्वकत्वात् पाञ्चापनत्रिपक्षे दोषाऽदः तथा अधिमासे जन्मर्क्षे च
ऽस्तगते गुरुशुक्रयोः तीर्थयात्रां न कर्तव्या गयां गोदावरीं विनेति यात्राप्रकाशोऽस्मिन् पुष्पपातानां सर्वे सिंहस्थ २
मयः शुभः संगालपकलवस्तु नर्किंचिद्विचारणेतद् इति इति कालशुद्धिः अथ तीर्थगमनविधिः स्कान्दे तो

र्थयात्रां चिकीर्षुः श्राद्धं प्राग्गेहोपवासं(?) रे गणेशं च पितॄन्साधून्यथाशक्त्या संपूज्य कृतपारणः क्रोशं स्थित्वा गच्छेदिति म
धस्मृतेः ग्रामसामर्थ्ये त्वपरं यथोक्तफलभाग्भवेत् ग्रामसीम्नि तीर्थयात्रां कृत्वा गृहागतेन पुनः श्राद्धं कार्यमिति
र्थः श्राद्धं चोपवासोऽन्नादिनैव तपोक्षज्ञेनीमे कार्यमतः श्राद्धं विधायैव तिलकान्नेदिं घृतमीपायोगात् उपेत स्तुगंग
गेतु श्राद्धं कृत्वा विधानतः प्रभाते कार्पटीवेषधारी ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा ग्रामान्तरं गत्वा श्राद्धशेष सभोजनं ततः
प्रतिदिनं गच्छेन्नियमहविर्वर्जितः इति विष्णुपुराणात् श्राद्धानन्तरं कार्पटिकवेषोपि कार्यः केचित्तु गयायामुप
क्रमेव विधानाद्गयायात्रायामेव वेषविधिर्मादृः प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृवियोगतः कचानां वपनं कु
र्याद्वृथा न विकचो भवेत् इति विष्णुवचनाद्गयायात्राश्राद्धसमये मुण्डनमपि कार्यं केचित्तु प्रयागश्रुतावेवतीर्थ
यात्रायामेवेदमिच्छन्ति कार्पटिकवेषस्तीर्थगमने नैवेति मेधातिथिः श्राद्धं च तीर्थश्राद्धवद्विधेयं देवतात्र षड्दैवत्यं
शदैवत्येन वा न त्वाहेन पार्वणं कार्यं तच्च घृतेनैव श्राद्धं कुर्यात्सर्पिषेति विष्णुपुराणोक्तेः सर्पिषेति
ततोऽपराह्णे हस्ताधनत्वा गोधनादिति केचित् तत्र गुणानां सर्वेषां तत्प्रधानद्रव्यकमिति तु स्मृतिरत्नावली
मदनपारिजातकारौ कार्पटवेषधारणं च गमनकालेऽप्येव तु भोजनादिकालेपीति केचित् भोजनादिकौ

लेपीत्यमे इति तीर्थगमनविधिः अथ तीर्थयात्रायां नियमाः स्मार्ते संप्रक्षिप्त तीर्थयात्राप्रस्तावानन्तरमन्ते नाहो
प्रतिनिवर्तेत तदेतत्स्मृतिसुप्रतीक्षितं तथा तीर्थंगच्छेच्चेत्सेधायात्स्त्रियेकतेमानवः नाहसानोनाश्रुविर्गछेत्सुका
३ वनचमस्तकी अथ्रेनाहनो कृतमध्याह्निकेन शाकश्राद्धं गृहस्थकियेनन चलितं यमिस्तु को भवति अथवि
ः मत्रपुरीषं वा कृत्वा ः कृतशौचः चेदाचो ट्का ट्स्पर्शोत्यनाचमनादेतन्नित्ये सति अतस्नानाचमनादि स्म
पन्तु षांकृत्यमते देवयात्राविवाहेषु यज्ञेषु प्रकृतेषु च उत्सवेषु वे वं पुल्लवास्य दिनं दुष्यति देवस्य ति तीर्थवि स
वाहयात्रायां संग्रामे देशविप्लवे नगरग्रामदाहे वा स्पृष्टास्पृष्टिर्न दुष्यतीति एतद्यत्रादमनेनेप्तरेदत्तिम्य स
त्तस्नानेनात्ति तद्विषयक मिति मदनपारिजातकाराः अथ ते अतिवार्णस्पर्शे देवयात्रायां यात्रादि मात्र कार्येषा
भाव ः भोजनादेस्तु स्नानपतिरेकानेदम्भुदितेसाह ः न च स्मृतकीर्तिः नाशेव वा निसर्गः पन्तु प्रारब्धस[illegible]तकेनाता
त्तिनस्या ग्रहिणत व्रतादिमात्रविषयं व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमेर्चने जपे प्रारब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतक ग्रमः
मिति विज्ञानेश्वरात अतएव ः श्राद्धो वाणां पतेषु कलौ व्रतसम्यो ः नाशीमुक्तं विवाहादेप्याहुणकपालेके ३
पीति तावन्मात्र विषयए वा भोविकृनोकोष्टिमवाके अथप्रत्युपवेनिर्णयेऽनुष्ठानवाधेन मासोपवासादेतं

द्विषयमिदं न च तीर्थयात्रायां नैरंतर्येणानुष्ठानं तस्मात्सार्द्धमासं तत्कालमात्रानेनैव द्विगुणः अतएव वशिष्ठहस्तभोज
नादेस्तत्केशवसेवेसाकुः उभयपक्षापियात्रायामपि स्नकेसतिअन्नापोसचकालेन तत्रैव परिकल्पयस्तुदोषहला
गच्छेदितिसिद्धं अनुविवाहदीपतेषु पात्रायांतीर्थकर्मणि ननत्रमस्तं दुक्ष्यनादिकार्यादिति पैठीनसि
वचनं तन्मार्गवैषयादिनागसंनताभावेसति तीर्थयात्रायामाशौचनाशो सेवेपां अनयेवहिशास्त्रज्ञस्वला
स्त्रीनवेदवत्तादिनामतिवासपंचमेन्द्रियजेत दैवेकर्मणि पित्र्येचपंचमेहनि शुध्यतीति वचनात् पात्रा
याम्नदेवकर्मत्वात् अतएव तीर्थान्तप्राप्तौ स्तानमात्रं अशौचवशात्के उपवासस्तौरेतु उद्दिश्य तीर्थ एवेतिके
चित् तीर्थयात्रायां चलितोपादि देवासात् हस्तनदादिशोभोग दृष्टागतो तीर्थं चलितायः कोपिपुनर्यथा
सिवेगादेव नत्याज्यः शुभेषिपेः प्रायश्चित्तमयाचोत संकल्पबाधनिमित्तकमितिभावः तथा तत्रैवर्ष
तीर्थसमुद्योगं भूत्वा शनेश्चरे वेद्विपेंद्रतएलेतुरुर्षीणां मंडले व्रजेत् अनशने मासोपवासादि
दिग्पोपवासश्चैतेवहस्तनदतिर्चकार्यो धाहायः द्विविधस्याप्युतएलेमतस्य कार्यलोकपालिभेवतीसर्वः
यदातु अनेन एकर्मनाशा नाम नदी पततितदातज्जलस्पर्शो यथा न भवति तथा गंतव्यं कर्मनाशाजलस्पर्शा

कारत्ये पापविलंघनात् गंडकीवाहुतारणोऽस्तु नः संस्कारमर्हतीति वचनात् मायास्तु कार्त्तोपाजलस्पर्शोत्क्रमेनापावि
४ लंघनादित्ति पठंति तत्र कार्त्तोपांबिरंगं वनितानो वोढितो नरः अश्वमेधमवाप्नोति विगाह्य प्रयतः शुचिरिति भारते
दानधर्मेषु स्नानस्मरणात् यात्रां कर्तुं स्नानतो व्रतचर्यं तीर्थानि गच्छतां नियमकृत्नतो व्रतलक्षणानि स्मृतेः इति
यात्रानियमाः अथ तीर्थप्राप्तिदिन कृतकृत्यानंतरं पादत्राणे रे लुंठिता लोटिनी च
कृता कार्पटिकाकृतिं लोनी लुंठिता इति माद्यं प्रणामे सर्वः अथ प्रणामस्तु पंचांगप्रणाम जानुभ्यां शि
रसा वा स्यात् धाम मनसा वचसा दृष्टा प्रणामोऽष्टांग उच्यते कृता कार्पटिकाकृतिमिति यस्या प्र
क्रमे कार्पटिकाकृतिं न कृता तत्प्रवेशदिने कार्य इत्यर्थः ततः गत्वा स्नानं प्रकुर्वीत व पंचनदे ततः स्ना
नं सचैलं सचैलमात्मसजलेमले स्नात काशीखंडात् अथ तीर्थोपवासः तत्र काशीखंडे पंचनदीतीर्थ
प्राप्तिः स्नात्वा पंचनदे पूर्वं वासरे उपवासः प्रकर्तव्यः मासेन स्थितो कृत्वा इति तीर्थप्राप्ति पूर्वदिने उपवा
सो विहितः मासं विदेत् उपवासं ततः कुर्यात् तस्मिन्नहनि मुक्ताः तीर्थप्राप्तिदिने तत्पश्चात् दिने वा उपवा. एपः
संचे सनेनमस्तस्यात्र विधौ कालह्रस्वमास नाशिष्यत्तु सर्वत्र द्वादशीदिने पयोदध्यादिनाहकृत्यः तत्र ८

पक्षे श्राद्धदिने तीर्थश्राद्धे चोपवासो न भवति द्वितीये तु श्राद्धशेषस्याघ्राणं कृत्वोपवासः एकादश्यादिवत् च
वि तुर्थे पुनः केवलः मुण्डनं चोपवासश्च सर्वतीर्थेष्वयं विधिः वर्जयित्वा कुरुक्षेत्रं विशालां विरजां गयां इति ज्ञेयं कल्लरे शि
पक्षे धर्मराजेन गयासुरो मोक्षितः ज्ञात्वा दुःखापि इत्यपवादो वा पक्षीये दक्षिणादिशि स्थलोत्पन्ने चमशिवाजनि
मादिस्मपुराणे क्वचित्तु नैमिषं पुष्करं गयामिति पाठः विशालं पुष्करं गयामिति च नवासमयपाद्दपन्ने कुपा
दिसादिवचनांतरे विशेषेणोपसंहारः वर्तुर्यकाणां वाहितिवाच्यं सर्वतीर्थेष्वपि मासमासमविधिः सर्वशब्दबहुवच
5 नवलादशेषपालनपालासह लादुपसंहारासंभवात् पदेवपिपृपेसादिवत् तदुक्तं सामान्यविधिरस्पष्टः संहार्येत
विशेषणादिति ह्रवंमुण्डनं दशमासानंतरं पुनस्तीर्थप्राप्तौ कर्तव्यं संवत्सरे द्विमासेन पुनस्तीर्थं व्रजेद्यदि मु
ण्डनं चोपवासं च ततो यत्नेन कारयेदिति स्मरणात् दशमासेनाप्राप्तावश्यं कार्यं अन्यत्र तु फलेच्छया भव
ति न तु नियतत्वं तत्र यत्नेनेत्यस्यार्थः प्रयागे तु विशेषो व स्मृते मुण्डनं चैक एव स्यात् न कार्यं पिण्डानि वा न तु व
पनं कर्तव्यमिति वपनस्य न्यापित्तके रैकत्वात् प्रयागप्राप्यभार्ये स्त्रीणां वपनं नैव न कारयेदिति वाक्यो चैति केचित् व
हवस्तु केशविप्रयोगस्य विधानस्य वपनस्य सकृत्कृते बाधकाभावात् यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यासमा

निव केशेषु तानि तिष्ठंति तस्मात्केशान्वपन्महर्षिमंत्रलिंगान्नवपने कार्येऽस्मिन्नेवमेकसंग्रहः एवं च वपने केशश्म
५ श्रुक्रमेण कार्यं गत्वा स्नानं प्रकुर्वीत वपनं तत्र देवतां वपेत्केशांश्च श्मश्रूणि तत्र लोमानि च निकृंतयेदिति ब्रह्मपुराणवचना
दिति केचित् अन्ये तु तेन वचनेन वपनमात्रविधायकत्वात्क्रमस्याविधानमोऽवकाशात्क्रमेऽस्मिन्संगात् इत्येवं यद्वे
कुर्वते स्मादेनाः केशप्रथमं निश्चापवर्कं कश्मश्रु आह वपनप्रकर्षमाया आपस्तंबाना कृत्तोपतालीपते श्मश्रु कृच्चयेयादिते
वपनमित्याहुः तत्राप्युदक्संस्थं स्थित्वा पूर्वदक्षिणाश्मश्रुवपनमारोपिच्चादिमतो तद्दक्षिणास्थात्वापवामश्मश्रुवय
नमाहविति वपनप्रकारस्त्वापस्तंबे उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा वपनं कारयेत्सुधीः केशश्मश्रुलोमनखान्युदक्संस्थ
दक्षिणतो निवापयेदिति तत्रपाठितिः कन्होवक्ष्योराशयावर्त्तमतुषेक्षिपुराणे इति कत्तुर्मक्षिये देवतीर्थे संख्याना
दनुसंधियात्तीर्थकालेन तीर्थप्राप्तावपनं कार्यं प्रतिदृष्टावाप्येवमेव आहिताग्निरप्रमितस्तु पर्वप्रातिरिक्तकाले
पितौर्दर्विनिमित्तकं मुंडनं कार्यं एतस्मान्नैमित्तिकत्वापि नादिमस्योनिमित्तकं मुंडनमवश्यं वनिपमाभावात्तस्य चाह जी
वस्तिकेशापि मुंडनं कार्यं विना तीर्थं विनाय तेनापितापि चेच्चोपसंति विना कोनापयति लोपर्यनिमपुनापितापात ग्रामः
कस्तिन वचनात् तत्रापि तीर्थान्तरे गयाप्रयागमेव प्रयागे तु प्रयागे सितासितमाहुः तीर्थे वपुं मुंडनं निषिद्धकालेपि ५

कार्यः निषेधस्तु हेमाद्रौ गार्ग्यः ॥ यात्रासु लोहेषु गृहोपयाते व्रताहनि श्राद्धाहमानेषु हि कामसमाः होरोत्सवे वर्जयेत् आरभेद्भौमः
सौरहानिः पातो व्यतीपातः ॥ ज्ञानात्तु यो न वृश्चिको वृहद्वसिष्ठः मन्वादिषु तिथिषु मासमन्दस्ये वृद्धः गार्ग्यः षष्ठ्यामष्टम्यां
पातं चतुर्दश्यष्टमी तथा आषाढ्यन्हि हि तेषां पापं त्रिगुणं तेलमांसयोः व्यासः न कुर्यात् पुनः कुर्वीत पक्षिणां सोमवेद
रः नक्षत्रे पक्षयोः कार्यं नैवाग्रे चेत्तु मानसे गार्ग्यः पौर्णमासे वृहस्पतौ मासान्तु वर्जयेत् तथा कुम्भे कर्कटे चैव कन्या
यां कार्मुके रवौ ॥ इति लिङ्ग हस्ताग्रे पिष्टकं सत्यं परम्परातेषु पूर्वमः तथा विवाहमौञ्जी वतस्तु वर्षमर्द्धं तदर्द्धं कं अन्तर्व
त्नाश्च जायायां नेष्यते केशवापनमिति स्मृतिषु न विचारः अथ तीर्थस्नाने तत्त्वपञ्चस्थले ब्रह्मशेषे विपरीत
प्रवाहान् तत्र न कार्यं तदुक्तं मत्स्यपुराणे तत्र हेमस्नानं वर्जनं नद्याः ॥ जातिमिन्नाते अन्यत्र गङ्गायाम प्रवाहः प्रतिस्रो
तो जोहतो यस्माज्जलनिवेशने गङ्गायामनमघुष्मान्त स्नान धर्मदर्शः स्वयमित्य निषेधान्तरमपि शल्यलोनि
तिथीनिवक्रं जात्प्रहीन को कोशिकापिण्डाकवर्तुलं शिवः शल्यं तवाहारश्रेष्ठं गां स्नाने छायां मुवर्ज
येत् वदीत्राव भौमकीर्तिप्रातनं पञ्चावाचिसंध्यारेषु निषेधः सौव्याकान्मिकर्तीर्थं प्राप्तानपवर्जन्ते न ताह ॥ द
मा नवल्कः यहरोदाहमकान्तिमानाचारम्यमहेशेषु च स्नाने नैमित्तिके नेपरात्रादपि तद्दृष्यते एतद्वाक्यस्य महरदपि

षपं महानिशानुवृत्तेयामद्वयस्य प्रहरद्वयं प्रदोषपश्चिमौ यामौ दिनवत्स्नानमाचरेत् इति पराशरोक्तेरिति केचित् प्रातर्यथास्ना
६ नेविशेषः मार्कंडेयपुराणे मातरं पितरं जायां भ्रातरं सुहृदं गुरुं यमुद्दिश्य निमज्जेत न्यूनं मांशं लभेत नमः स्मृतिरेवं तानुद्दिश्य
मांशं लभेत सदृत्तिपाठः पैठीनसिः प्रतिकृतिं कुशमयीं तीर्थवारिणि मज्जयेत् मज्जयेद्यमुद्दिश्य सोष्टमांशफलं लभे
मेततः न मंत्रः कुशोसि कुशपुत्रोसि ब्रह्मणा निर्मितः पुरा त्वयि स्नाते स च स्नातो यस्येदं ग्रंथिबंधनं इति कुशप्रति
कृतिः कुशप्रतिमैव कार्या एके ग्रंथिबंधनमिति मंत्रलिंगात् न्यासमंत्रे ग्रंथिबंधनमाचं प्रतिकृतिरित्यपरे इदं यद
र्थस्नानं प्रतिकृतिः स्नापनं च जीवतां मृतोद्देशेन कार्यं मृतानां तु तर्पणे तस्याः सफलत्वात्कर्मवैयर्थ्यात् तथा जाबा
लिः प्रवाहाभिमुखो मज्जेद्यच्चापः प्रवहंति वै स्रोतो वेगेषु च सर्वेषु स्नानं साभिमुखवस्तथेति स्नानमंत्रस्य प्रमाणं तद्
श्रीनमो देवदेवाय शितिकंठाय दंडिने रुद्राय चापहस्ताय चक्रिणे वेधसे नमः सरस्वती च सावित्री वेदमाता गरीयसी
सन्निधाना भवत्वत्र तीर्थे पापप्रणाशिनी मत्रं वपामे वतीर्था नाम पञ्चदश तद्वृत्तेः इत्युपासनमनुक्त्वा स्नानं कु
र्याद्यथाविधि अनेन स्तुत्वा पंचनमस्कृत्य स्नानं रुक्मं पुत्रो न स्नाने कारणं किंतु प्रार्थनामात्रे स्नानकाले त्वेवं रामः
मंत्रलिंगबाधः स्यात् पद्मपुराणे मंत्रः सागराखरनिर्घोष दंडहस्तासुरांतक जगत्स्रष्टर्जगन्मर्दिन नमामि त्वां सुरे ६

अरनीत्वा द्वंद्व महाकाय कसां नरहतोपम भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि इमं मंत्रं समुच्चार्य तीर्थे स्नानं समाचरेत्
अघ पापस्फलसा हंसीघैशो हरतिक्रर अन्यो ऽघमंत्रयोः सार्थनाम्रकापैकताहृकल्पः इति स्नानविधिः अथपि
तर्पणं तत्राहैतशाखानुसारेणास्नानां कृत्वा पश्चात्तीर्थे देवर्षितर्पणं कृत्वा आदौ मातृगोत्रपितॄणामपका
र्येत्तत्तर्पणक्रमः आदौ पितामहो मातामहप्रपितामहनामान तथा। मातामहाः सपत्नीकाः सपत्नीतः स्वंततः सुतमात
पितृव्यश्च मातुलाश्च सपत्निकाः दुहिताभ्रातृस्वसापोष्यकारो ऽथो भागिनेयकः पितृष्वसा मातृष्वसा श्वसुरोगुरु
रिवयको ऽरिकथ्यं धनाए तेषु पितृपत्नीतर्पणाच्च सहालये। पितेतिवादिन्नपमिसर्वः एवं मातृमन्त्राधि
एवं सर्वान् पितृन् तर्पयेत् क्रीतलांजलिं सर्वेभ्यो पि दयात् तत्र मंत्रः यावन्तीये आब्रह्मस्तंबपर्यन्तं देवर्षि
पितृमानवाः तृप्यन्तु पितरः सर्वे मातृमातामहादयः अतीतकुलकोटीनां सप्तद्वीपनिवासिनां आब्रह्म
भुवनाल्लोकादिदमस्तु तिलोदकं। एवं क्रमकतर्पणपाश्चात् अनु आब्रह्मस्तंबादितेवश्लोकद्वपात्मकनमंत्रेणा
सतिलकुशानजलांजलीनदयात् अत्र प्रसंगात्पश्चात्यादि अध्यार्घ्यदानवादिसेको अमेतत्पुर्ववल्लिखितशत
प्रसंगेन समानकालतावगामानपुत्रामुवामार्दितेवनक्रियमायानुवादितपाकरणात्भावास्मद्देवमंत्रेणदत्तं

त्रलिंददद्यात्स्माद्भुः पश्चात्तर्पयेदिति न निषेधः मातुर्बान्धवो दर्शनं त्यक्त्वा गुरुमघासु च पितृक्षये नन्दायां न कुर्यात्तिलतर्पण
७ मिति मरीचिः सप्तम्यादिवारे च गृहे जन्मदिने तथा भृत्यपुत्रकलत्रार्थी न कुर्यात्तिलतर्पणं पद्मो हेमाद्रौ उज्जन
सप्तम्यां निशि संध्ययोः विद्यापुत्रार्थी तिलान्सप्तसु वर्जयेत् स्मृत्यर्थसारे विवाहे उपनयने चौले सति यथाक्र
मं वर्षमर्धं तदर्धं च नेत्येके तिलतर्पणं हेमाद्रौ संसाधनन्मा निनेसाहस्ति तिलतर्पणमिति अथ तीर्थतर्पणं प्रवक्ष्य
ते तीर्थे तिथिविशेषे च गयायां प्रेतपक्षके निषिद्धेपि दिने कुर्यात्तर्पणं तिलमिश्रितमिति वचनात् दिवसपापि
तीर्थे तर्पणं कार्यं तर्पणमात्रं कार्यं मन्त्रैः कुशतिलोदकैः तानंतु लामिस्तु आपनाम गोत्राद्युच्चारपूर्वं कार्यमसादृश्यो
हेले: तीर्थे नैमित्तिकृतया मृतरानं दधि कालात् इदं च पुत्रवोचाभावविषयकमिति मदनपारिजाते कात्यायनः सप्ता
तिनानुतर्पणं न कार्यं न कुर्यात्सूतके पितुः श्राद्धपिण्डोदकांजलिं पापात्मिकामत: इति तीर्थतर्पणविधिः अथ ब्रह्मयज्ञो
दोषः मात्स्ये पाद्मे हस्तकंठयोर्मध्ये सर्वा तथा जस्वला: तामुस्नाननन्तु देति वर्जपितृसमुद्रणाः भविष्योत्तरे
न्यासेन कर्कटे देवमहानदीजस्वलाः चित्रेनतु ततुर्थोऽभुवः सुजातीपृथा महानदस्व स्वपुराणे गमः
गोदावरी भीमरथी तुंगभद्रा च वेणिका तापी पयोष्णी विन्ध्यस्य दक्षिणे तु प्रकीर्तिताः भागीरथी नर्मदा च यमुना ७

वमान्त्वेती विशो काचविहत्वा वविघ्नाज्ञोन्नते : स्थिता : स्थितोनाम हन्त्वोदेवर्पिहे चवांभयाइति स्वमन्तोषुनुम्र
गत्सोदपावृषितेत्वलालमुक्तं मात्से पावन्तोदेतिमगवान दहितागादिभूशग तावद्ज्ञो देहानयोजेसानाप्रि
भूप्ते पेत्रामेनदप्तहिता : शोराप्रिंधाहेतापायो : कोकलोदेनघर्षठा : हतेद्दश्वरहः प्रमपावना : पाकोर्ति
ता : स्वपंचज्ञोदेष : तीकोषिनांनाप्ति नदुक्तानिनादे नतुनोकोषितानामिति वोगपानवल्का : स्वज्ञागोर्माहेश्री
श्चेवमाप्तागीश्वप्रसत्तिका भूमेनं वोदकेचेवदशगावेतास्रुषुति कृतनत्वानिनक्षपापुदकेनवोदकं वप्तिष्ठः
8
उपाक्रमोतावोल्लर्गप्रेतहानेनपेवच वंदस्पर्पयहेचेवाओदेषोनविपते इतिनहोज्ञोदेषुविचारः स्वपतो
र्षशाद् ब्रह्मपुराणे पाकोपगहेयनुत्वामिदल्पर्पपेजुदः नदमित्वाप्रिनत्तघहदतिपितृगेवलान् स्वप्र
मागततत्तमोदघान्मलेवतां स्वत्रपराहदपोनिषित्ताः ननुनीर्थाद्यः तेषांपत्वाप्रिकवात नदक्तेको मे व
नानिगोपोनघत्तीर्थामायतनानिच देवत्वानाश्रुगनोश्वनत्वामीनेपुविधते गतोस्वकातमाहेचेविशेषाः अ
लपोमाहदपः मातेभुक्तोवाप्यथवाश्रुकोरचावहोन्नेवेवा नकालान्यमोप्यस्तिगंगाप्राप्पमाछेत्प्राप्तितोर्थ
कालविशेषानाहैरक्ताः तथा पर्वकालेयवाकालेश्रुचिर्वाप्यथवाश्रुचिर्वादिति स्वश्रुचिः स्वाशोचेनपुक्तोपि नथा

त्पैठीनसिः विवाहदुर्गयज्ञेषु यात्रायां तीर्थकर्मणि । न तत्र सूतकं तद्वत्कर्म यज्ञादि कारयेदिति इत्याद्यं श्राद्धविषयं च
न श्राद्धतुल्यत्वेऽपि संबन्धयेर्द्धुक्तवचनस्य तीर्थप्राप्तौ विकल्पो हि ने आशौचे तु तीर्थप्राप्तावाशौचापगमे मलमासे तु तीर्थप्राप्तौ
तत्श्राद्धं मासे पुनः कार्यमित्याद्युक्तं च श्राद्धं चापरपक्षिके मन्वादिषु तीर्थे च कृष्णामासद्वये पित्र्ये निमित्तश्राद्ध
कालविहितत्वात् अपरपक्षिकं प्रतिमासकृत्यपरस्य श्राद्धं न तु मलमासश्राद्धं तस्य चैव निषेधात् इत्यादि नप
तीर्थे श्राद्धे तीर्थस्य नान्याधीनत्वं एवं तु एतच्च श्राद्धं ग्रामे लाभे अनुलोम्ये तच्चापि गुणेन पक्षीकृत पानि
साधमंतरा दोषश्रुतेरनुपादितं तदेवेति स्मृतिरत्नावलीकाः तीर्थश्राद्धं निषिद्धदिने इति पुराणे श्राद्धमत
न कर्तव्यं समभ्यागमनवर्जितं निर्भिन्नतया अर्घ्यं मावाहनं वै वर्जयं तुगुरुनिवेशने तत्र प्रश्न एवैकं तीर्थश्रा
द्धे विवर्जयेत तथा नावाहने न दिग्बंधो न दोषो दृष्टिसंभवः सकारुण्यं च कर्तव्यं तीर्थश्राद्धं च कृतोऽमलिये आ
वाहनं विसर्जनं च तेन न विधत्त इति अग्नौकरणमपि तीर्थश्राद्धे न कार्यमिति स्मृतिरत्नावल्यां सपिंडकश्रा
द्धे निषेधस्तीर्थप्राप्तिनिमित्तक एव श्राद्धे ननु तदधिकारो श्राद्धमात्रे कृपावाहनादौ तथा अपनहित
ये श्राद्धविषयद्विलेपनतया संक्रांतिपूर्वकर्मपिंडनिर्वापणादेः इति संक्रांतिनिमित्तक एवं पिंडनिषेधोन

न्तु वार्षिके तद्वत् तदुक्तं नत्तत्रामनिमित्तके पितृपत्नी पिंडग्रहातां मद्वेरति विष्णुः मातामहानामप्येवं श्राद्धं कुर्याद्विचक्ष
णः मंत्रोहेणान यथा मावं येषां तांमंत्रवर्जितमिति कहे माप श्वमहेस्त्रः मुख्ये दशार्थतात्वार्थ समवेतार्थतादि मि
ः मपुत्रा प्रकृतौ मंत्राणानाः कार्याणि देशातः स्त्रिकां त्विनिषिद्धो हेः कार्यपत्न्येवं पत्नी वधा अर्थोत देवप्र वर्षदा रेणो
ह्रवर्जितमिति पैत्वला कार्याणि तत्रु अस्य सह विधि नामा वेद विधानेन विकारातः त्वशाहाम्बु निषेधानुवा दान्ता
र्थ कार्या तेति एवं चापि स्त्रन्हविषद्दस्या हैपित शाहस्मसमवेतार्थत्वात अर्थात देवपोगाभावा न्तो हपित्त राहोह
9 मर्थः जनकवाची सपिंडी करणांत श्राद्धज निमापितृमा वोपाधिनाश्री प्रसमहाधाराणः प्रेतोपत त्वमापन्ने स
पिंडीकरणा त्तुदति विष्णुस्मते : अधंतापितरः सत्रन्तु मापाहूः अत्र हि पूर्वोक्तोपाधिनापितपदप्रवृ
तो अधंतापितामाहः अधंताप्र पितामहाइति मंत्रहपपाठोऽनर्थकः स्यात अतो जनकत्वोपाधि नैव प्रवृ
त्तः तेनविहतो मातमा तामहादि श्राद्धे अर्थान्तरत्वाहूः सोपि प्राप्तिपाः कमानमेव वदृव ववनंतु प्रकृताव
प्ये कस्मिन् पितृपर्यसमवेतार्था मलिनोस्व ततश्रभु ताधातः सुधतामातामहाः स्त्राध स्वध ए व पितामहस्वा
वपि शेषेतां मंत्रवर्जितमिति विष्णुवचने शेषस्याप मर्थः शेषाणामिति कर्त्रीविधी तेनश्चवर्गाशेषाणां ततृ

४८ नामनुपनीतानां ह्यग्नौ तांच कर्त्तव्यं तेषां मंत्रकं कार्यमित्यर्थः वा तद्युगलो अयमेव विधिः प्रोक्तः शूद्राणां मंत्रवर्जितः अमं
त्रमनुच्चरन् स्त्रीविशेषमंत्रेणासंस्कृत इति गन्तव्यं संबंधानन्तरं सर्वे अस्याग्न्युपभोगात्वेन प्रकरणो नियम्यते यास्मृ
त्यन्तरानुसारेणापि विशेषात् मंत्रः पत्नीपदेनेति जलणा इति अत्रामंत्रकामिति वैदिकमंत्रस्यैव प्रतिषेधः तीर्थश्रा
द्धेचाग्निस्वेदैवीभूतोवेनो पराकामय मयोषा निस प्रयोगे तु पृथक्त्वाद्धेवेव इति तीर्थश्राद्धे विहितनिषिद्धविचा
: अथ न्यामहेमश्राद्धविचारः सुमन्तुः तीर्थश्राद्धमकुर्वीत पक्कान्नेन विशेषणः आमान्नेनाहरणेन कन्दमूलफले
र्पि इति अत्र पाकश्राद्धमुख्यत्वे दैवद्विजलाभे पुनः आमश्राद्धमवक्रते इति वचनात् पाकश्राद्धं न भवत्येवेत्सादि
: अत्रो तु तीर्थजलसमीपे वैदापि नेहेमश्राद्धं कुर्यात् जलांते विप्रसुक्तेः गृहे तन्नेनैव पक्कान्नेन विशेषतः स्त्रीव
नादिमाकृः शूद्रेणान्यामेनैव सर्वदा कार्यं मतावैव तु शूद्राणामामश्राद्धं विदुर्बुधा इति सुमन्तुक्तेः आमश्रा
द्धेच विशेषः स्मर्यते आमं दद्यात् वेदाज्ञानन्नात् द्विगुणं भवेत् त्रिगुणं चतुर्गुणं वापि न ले कद्गुणमर्पयेत् अ श्रा:
न्नात् पुत्राणां हरिमर्थः अत्रान्नतो न्नापदो मुख्ये द्विगुणत्वद्गुणां चतुर्गुणां वा अशक्तो तु समं प्राम हेम ८
वाद्येव उशना आमश्राद्धं यदा कुर्याद्विधिज्ञः श्राद्धदत्तदा हविस्तो करणं कुर्यात् स्वलताद्यविधानतः तथा दद्याद्

स्वादित्याति मः अन्नेवान्नमेव वा तेनाग्नौकरणं कुर्यात्पिंडांश्चानेनैव निर्वपेत् षाड्गुण्यमते आमश्राद्धे पिंडदानं कुर्यात्पिंडदाने कार्य
मवेत् गृह्यकारिकायां मुद्गलसूक्तिः पायसेन वा पिंडदानं भवतीति शेषः आमश्राद्धे पाकस्थाने पायसं नाधिकल्पः आम
श्राद्धे च भोजनमेव हि अपोशानादपोलुप्तपोऽज्ञानाभिवर्तते कृष्णलेपे यथा सतत् तदुक्तं नमस्प्रश्नोऽथाऽह गृह्यजुषम
श्रोपध्यात्मुवे आमश्राद्धे भवेन्नैत दपोशानेच पंचमं अवगाहिनुगुण्यानवेशनं दैमश्राद्धेतु पिंडानिर्वपेत् इति द्विवोदा
सः स्मसर्वं स्मात्तु विकल्पः तथा आमश्राद्धे काशिवित्ककाराणाम् दोषि भवति तथानमरीचिः आवाहनेस्वधाकारेमन्त्रा
कल्पाविसर्जने आमकर्मणायनत्या स्तुपामश्राद्धे विधिः स्मृतः आवाहनोपरन्हविषेऽन्नवह्निपदस्थानेस्वीकन्नेपु
इतिपरिहः स्वधाकारे नमोवः पितर इति मन्त्रे रूप इति पूर्वे आपाते तिपरिहः विसर्जने वाजेवाजे इति मंत्रेतस्योपातेऽमन्त्रत
10 मा इति प्रसयस्तपरोतिपरिहः यद्यपि पर्युक्ति वा पतन्द्योतु केनेदम्भा हतीति कस्य होमविरुद्ध तथापि वचना
दहः यत्तु ब्राह्मणाभावे दर्भेन लभ्यते तदा एकेनापि श्राद्धं कार्यं अन्नाभावेऽहिंजाभावे तीर्थे प्रेमहालये एकस्मि
न्दापत्ते वान्नमध्यो नापित्र पक्वपृथक् इति वचनात् पक्वस्यैकोपिनलभ्यते तत्र दर्भवटो पात्र श्राद्धकार्यं पात्रा
भावे हिरण्यं लहस्तापितपत विधिनः निधाय पवाद र्भेवटान्याम नेमुख्यमाहितः प्रेषानुप्रेषसंयुक्तं विधानं प्रतिपाद

१० पितृसर्वाभावे सपिण्डैर्गोत्रजैर्वा देया स्यात्सुवेति देवलोक्तेः प्रेष्यानुप्रेष्यसंयुक्तमिति श्राद्धं संपन्नं सुसंपन्नमिति प्रश्नप्रतिवच
नेस्वयमेव वदेदित्यर्थः आमश्राद्धमपक्वं कृपोलुश्राद्धं निर्वर्त्य कालान्तरे आत्मनोपपन्नं दद्यात् यत्तु श्राद्धे अशक्त
:सपिंडदानमात्रं कुर्यात् यथा हरिदेवलः पिंडमात्रं प्रदातव्यमभावे द्रव्यविप्रयोरिति पिंडद्रव्याभावे वीहयोऽसक्तुभि
पिंडदानेन संपादयेः पायसेन वा कर्तव्यमिति प्रोक्तं पिण्याकेनेगुडेन वा गुडेन वेति पाठान्तरं संप्रापावोगोधूमावि
कारः पिण्याकस्तिलकल्कः इंगुदनापसतरुफलं अत्र पर्वपूर्वालाभे उत्तरोत्तरं ग्राह्यमित्याहुः पिंडप्रमाणमाह
मरः कपित्थबिल्वमात्रान्वापिण्डान्दद्याद्विधानतः कुक्कुटाण्डप्रमाणान्वा केशवामलकैः समान् बदरेणसमान्वा
पिण्डान्दद्यात्समन्वितानिति तीर्थश्राद्धे चपिण्डानां जलप्रक्षेपएव प्रतिपत्तिः तीर्थश्राद्धेषु सदापिण्डान् क्षिपेत्तीर्थे समाहि
तइतिवचनात् पिंडदानेप्यशक्तस्तु तिलतर्पणमात्रं कुर्यात् तिलैः सप्तापिमिर्वापिसमवेतजलाञ्जलिरितिव
चनात् न चैवं संन्यासिनः शक्तेननर्पणश्राद्धपिंडदानानि त्रीणि अपि कार्याणि अशक्तेनतर्पणं पिंडो अशक्तेनतोनतर्प
णमात्रमिति कालमापनः देवलक्षितिनिमित्तानिज्ञाय्यरन्नेकवासरे नैमित्तिकानि कार्याणि निखिलान्यसम्नकमा १०
त इति तथाचैकस्मिन्नपि दिनेनेकमृतानेकतीर्थयात्रातो बहूनि श्राद्धानि कार्याणि इति त्रपयोगश्राद्धवत् यत्तुनैकः

श्राद्धद्वयं कुर्यात्समानेऽहनि कुत्रचिदिति मदनरत्ने वचनं तत्स्थाननैमित्तिकश्राद्धविषयं संक्रान्तिसमागमाद्यनेकनिमित्तक
श्राद्धानां तु दर्शादिष्वेकेनापि स्यमाणाविशेषत्वात्तन्त्रेणानुष्ठानं पक्षे तु तीर्थश्राद्धस्य वार्षिके सान्निध्यप्रयोगे वक्ष्यति पुत
ऽहं कालादर्शे प्रसादिकेषु चालम्ब्य योगेषु विहितस्य च संपाते देवताभेदाच्छ्राद्धपृथक्त्वमावर्तेत इति तत्राप्याद्ये
तीर्थश्राद्धं पश्चाद्वार्षिकमिति विवेकः इदं च तीर्थश्राद्धं दर्शमासिकानन्तरं तीर्थप्राप्तावेव पक्वं ग्रन्तरानुफले
च्छया कृताकृते संवत्सरे द्विमासोने इति प्राग्दक्षवचनेन कारणात्तीर्थश्राद्धस्यापि संग्रहादिति वृद्धाः इति
तीर्थश्राद्धविचारः मे चायगामी पर्यालोचे महान्नदीषु सर्वासु तीर्थेषु च गयायां मृते जीवसितापि कुर्वन्ति श्राद्धा
दीनां धर्मेष्वत्तममात्कस्य तु प्राप्तिगौणत्वप्राप्तौ प्रतिप्रसवः श्रूयते परिशिष्टे अन्वष्टकां गयां प्राप्तो मृ
तां पद्मपृते ह्नि मातुः श्राद्धं सुतः कुर्यात्पितर्यपि च जीवतीति इति प्राप्ते ग्रहणे प्राप्तौ च सांवत्सरिकं तत्र तु ज्ञेष्ठ
गतेऽप्यर्थः तत्र श्रीगयापालिक्षेत्रतीर्थेषु जीवत्पितृकेणाव तस्मात्तामवोद्देशे श्राद्धं कार्यं गयायां तु पिंडदानमाघा
स्मिन्नमात्कश्च न तस्मान्न पार्वणगामी चैकर्षात अन्वष्टकासु नैमित्तिककालादौ मातृश्राद्धं कार्यं स्मृतः अपरे
तु तीर्थवृत्तिकश्राद्धविधायकवाक्यानि साधारणानि तानि पार्वणमापि जीवत्पितृकेणापि चाद्दिमोक्षसमानाम्मः श्रा

ऽकार्यं पैए कास्मस्य श्राद्धमतमात कर्स्योपितृपत्नीत्वेनमात श्राद्धमिथावपि श्रान्वष्टकामिसाहि वचनेमात्ततादिरेवेत्याए
११ थकृपार्वेत्याप्रासर्थः गयाश्राद्धनिषेधवचनानितुमतमात के गापितृ श्राद्धेहेन नगतद्यामिसेदं परा गीत्यपूर्हः ध्यात
रत्नपरिध्विमन्ता: पुत्रपद्युगपद्वालीर्थानात्स्म यक श्राद्धकुर्युः आधिमन्तान्तपुत्र्यापदत्ताश्वेत्तदासेऽष्टेने वका
र्ये एकेनेवाविभक्तेन कृतेसर्वैःस्तुतं कृतमितिवचनात् विधवानुमृपुत्रा चेन्न कुर्यात् सपुत्रपानकर्तव्यमत्तुः आ
ऽकरावनेतिस्मृतेः अपुत्रपानुकार्यमेव।।अपुत्रवसलीतिवचनात केचित्तुपुत्रवसापि पुत्रासन्निधानेद्याह
याद्यागसंकस्यश्राद्धकारणेपमिसाह ःसाकलेचववर्जीमाहवामिष्टः आवाहनंस्वधाशद्वापिंडाश्मौकरणंतथा
विकिरंपिंडदानं च साकलेषु विवर्जयेत् इति पाद्मेस एतच्चानुपनीतोपि कुर्यात् स्मृतस
र्वसारे अनुपनीताः स्त्रीश्रुद्राश्राद्धा तिजाकार्यपेषु स्वयंवा मंत्रकनामगोत्राभ्यांकुर्युः इदेमोनमः पितृभ्यः
स्वधानमः इतिमंत्राभ्यांचेति अथाधिकारापवादः तत्रपतितेनानकार्यं नकुर्यान्नतंकमिष्टः श्राद्धपिंडादिकंकि
यामितिवचनात पतितोपिनकुर्यात् द्विजातिकर्मभ्योहानिःपतनमितिवचनात् उपपातकादिनातुकार्यं। रामः
यमेव तस्मान्समनैमित्तिकयोर्निषेधाभावात अयतीर्थश्राद्धेष्टप्रशनंतिर्णयः गयातिरिक्ततीर्थेषुपितृपार्वे १२

णाद्वेतिषड्दैवतं कार्यं समन्वितंमुस्कानयाम्ब्युद्भवोद्दर्शं प्रसाखिकंच शेषेषुपिंडाःस्युःषडिति च्छिद्यमिरितिस्मृतिर
त्नावली कारादयः सर्पाणिचेत्यप्रमाणंसोग्रांकरण्ड्कप्रशस्तमितिवदन्ति कृतत्वमुक्तं अमेतुमातामहस्यैरपार्वणमपि
एवपाराकृःपित्रादिनवदैवमत्तथान्वाहार्यदैवतमित्यग्निपुराणोक्तेः विकृत्यार्थस्तथाहरमात्मातामहपार्वणोपरि
एवपक्वान्नलत्तदपिश्राद्धेनोमातामहानांचसपत्नीकत्वेनानिर्देशःकार्यःमातामहेनोपपक्वान्नाद्यपरेपरेद्यतः कृत
स्त्ह्रागमनाक्तप्रमत्तीतोवोदिरूपसदेवापुत्रस्मप्रमाणामोजने पिंडोपि चोभयोरेतैनेकएवेतिमदनपाजोत
कारादयःहेमाद्रिप्रभृतयस्तुसोवन्योकेमात्रेमस्तदैव कार्यमितीयाद्रैपथ्योवेदपिस्मार्तःसपत्नमातृसपत्न
पितामहोसपत्नप्रपितामहीयोपिनोदेद्यात सपत्नमातामहोपि मातसपत्नीनांतुपुत्रवतीनांतु एपया
12 सपत्नपुत्रोदद्यात अत्रमातृपदंगौणसपत्नमातृपरमितिहेमाद्रिः श्राद्धेमाणिमेपुत्रापत्याभिनेमातुलापच मि
त्रापगुरवेश्वादमेकोद्दिष्टंनपार्वणमितिसुमन्तुःपत्नुवतेपिने अप्रातःमातृगामपुत्राणांतथैवच मातामह
सपुत्रसस्त्रीआदादापत्नवर्ष्मवैदिति तद्वक्रपकत्रयान्तुलत्वार्थन्तुपार्वणविधानेनतुलत्वार्थं अत्रवापित्रमा
तामहपार्वणोनिमे अन्यानितुपार्वणेकोद्दिष्टानिकाम्यानिगम्यानिअनुमातपार्वणामावरपकमितिवदन्ते-अत्रच

१२ तत्रैगौणपाकः वहतामप याक्षमांश्राद्धं वैत्पात्तमेह निंतत्रे राध्रपराप्रलापष्य कश्रा दानिनिर्वपेदिति स्मृतेः
अत्र वा शब्दे नैकस्मिन्नपि ब्राह्मणो मर्गाणपेक्षोऽदृष्टानिकार्याणि अत एव चतुर्विंशतिमते तीर्थेषु चैवम
र्वेषु माघमासे मघासु च एकस्मिन्नाह्मणोसर्वानावाप्यहोम्रपत्नयोरमुत्रं पिण्डदानं तु एषगोव देवं
सर्वपार्वणानां नाते चपेव कालेभेदे नत त्रस्याहेश भेदे नचैवाह तस्मैत्तं च विधानात्तु काण्पघं मनीषत्तइ
तिसंग्रह कारोक्तेः पत्नुश्राद्धेतर्पणानिते नाहोत्तसिवाहिश्राद्धं कार्यं पश्चात्सीणनामिति प्रपंचितं हेमाद्रो विध
धवा तु भर्तृपार्वणां स्व पितृपार्वणां च कुर्यात् स्वमतं प्रमतिं विभ्रमः स्वपितृ भक्त्येव च विधवा कार्येष्वा द्व
पथा कालमतं द्विते तिस्मृतिः पेणालिखितस्मृतेः यस्या स्तु स्वगुरो जीवति सा भर्तृतः पितामहप्रपितामहेभ्य
ःस्वपिता जीवति तु दार लोपान सार्वणां लोप एव मतत्वश्वाः द्रस्वश्वादि पार्वणं करुते एवं तत्रदेवेतं केचि
त्तु मातामह्यादिपार्वणांनह दृहा द्वादे वसन्नाहः च पदोत्तमातामह पार्वणे न पच दृह देवस चमन तु समाता ग्राम ः
मत्स्यादि पार्वणां न हाष्टा ग्रहे वसे एतच्च न यमपपुत्र विषय मिति केचित् जीवसितृकेतु विशेषः दृष्टो १२
तीर्थे वमत्तेताते च पातते मति ये यएव पिता दद्यात्ते भ्यो दद्यात्स्वयं सुतः विष्णुना स्वमोपिविशेषणं उक्तः पितरि

जीवति येषां पिता कुर्यान्नित्यं कुर्यात् पितरि पितामहे च जीवति येषां पितामहः पितरि पितामहे प्रपितामहे च जीवति नैव कुर्या
त् इति तस्मात्पितरि पितामहे प्रपितामहनामसाद्य श्वजीवति तत्कस्मिन् श्राद्धे देवताः वंशत्वमातुः पितृपत्नीत्वेन कोटि
ष्ठ मातामहस्य च पितृत्वं श्वशुरत्वेन तस्य च पाद्य यादि हानेपि इति पुमंतरवत् पितृनिवृत्तेः कालार्थमेव यातितहा यज
मानस्य पितृपितामहप्रपितामहानामभिसेवमा काद्यकवाक्यत्वेन पार्वणश्राद्धं कृत्वा तस्यापि श्राद्धं हेतु मासिक
तीर्थे प्राप्ते इति तस्यापि तु पित्राद्यनामभिसेवं विध्वा कात्वेन पार्वणश्राद्धं तत्र कुर्यात् ननु तत्र प्रसंगो वा भिन्नाधिकारि
त्वात् पत्नीमतस्मात्के पित्रर्थं गयायां यातत्वं सम्बन्धमश्राद्धे पत्नीमातृपत्नीत्वेन तस्मात्प्रेतकोद्दिष्ट इत्यादेनुपि
तृपत्नीत्वेन एकोद्दिष्टमेव ततो मातुः पार्वणं कालादर्शे मते तु गयायां जीवत्पितृकस्य श्राद्धे न विकारा
स्तत्पत्नीत्वेन श्राद्धं नास्त्येव गयायां तिर्यक्तौ पितृपत्नीत्वेन एकोद्दिष्टमेव न तु पार्वणं वचनाभावात् प
तुनीवेद्यादि चवर्गी घलद्वर्गं तु परिसज्ञेत्यति तद्भा नाम्ना दिविषये एवं श्राद्धं पिंडं श्राद्धं कृत्वा सामान्यपिजेपिर्दे
यः पद्यादेवलः एकपिंडमुपादाय पाद्य स पयाविधि ज्ञातिवर्गं स्वके तत्र समासामान्यपिक्षिणि तपृतद्रातिबुद्धि
मातामहेवा सवमंत्रैः पितृवंशे मृतायेच मातृवंशे च ये मृताः गुरुश्वशुरबंधूनां ये चान्ये बांधवा मृताः ये मे कुले लुप्तपिंडाः

दुर्देशाविवर्जिताः क्रियालोपगताश्चैव जातांधाः पंगवस्तथा विरूपा आमगर्भाश्च ज्ञाताज्ञाताः कुले मम तेषां पिंडो मया
१३ दत्तोऽस्त्वक्षय्यमुपतिष्ठतामिति अनेकोकत्रपक्षमाप्ये कर्मेत्रता तावंतेवा कार्यं परिश्रमात्स्वैः तथा आत्मनोपि
तद्वंशजातानामनुस्तथा वंशभवाग्रे येषाः कुले ये मम दासभृत्याः सालश्रोत्रे ये स्वाश्रितास्ते बकाश्च मित्राणि सख्य
:पशवश्च वृक्षाः स्पृष्टाश्च दृष्टाश्च कृतोपकाराः जन्मांतरे ये मम संगताश्च तेभ्यः स्वधा पिंडमहं ददामि इति श्लो
कां ध्यापितान्देहे अन्नापिपक्वे वा वृद्धे कर्मवत्ता यथाप्यतेतावंतं श्राद्धकल्पावसेकं च पिंडदाने कर्तुमशक्तता
रोगादिना तावतः कालस्य वाभावः संक्षेपेण श्राद्धं कुर्यात् नद्वेषु अन्यथा ना संक्षेपश्राद्धं संकल्पेदिति
संकल्प्य अपि पितृपितामहप्रपितामहास्वे वस्तप्रेव प्रपितामहः मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः काश्यपः तेषां पिंडो मया
दत्तोऽस्त्वक्षय्यमुपतिष्ठतामिति मंत्रेणैकं पिंडं दद्यात् इति तीर्थश्राद्धविधिः अथ तीर्थे संक्षेपश्राद्धेषु विधिः य
मः गंगातोयेषु यस्यास्थि प्लवते शुभकर्मणः न तस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्सनातनात् तत्र कालविशेषः ॥
अस्थीनि गंगायां प्रक्षिपेत् तथा मासमध्ये नमस्ते गंगायामस्थिनिक्षेपनं कुर्यादिति गौतमः तथा अस्थिक्षेपं गंगायां १३
दशाहे वापरे पक्षे प्रथमेऽह्नि न कुर्वीत द्वितीयेऽह्नि पुनः श्राद्धं पित्रोः पिंडनिःक्षेपो दातव्यं तथा अस्थिक्षेपं गंगायां

ई श्वाद्वंवापपपत्तिकं प्रथ्यवेदेपिकुर्वीत कृतंयपद्मोर्धदेहि कंदरिस्माकृति मान्मुतदृतिपाठांतरं दशाहाम्यंतरेतुनदोषःस्मा
हाभ्यंतरेतुनदोषः दशाहाभ्यंतरेपप्सु गंगायांतोये क्षिप्रमतुलितं गंगायांमरणंप्राप्य कृतात्मकफलमवाप्नुयादिति वचनात्
त्र।।पुराणोम्मातु कुलंपितुकुलंलवर्जंपितानतरोक्षिपः अस्थीनिमनुकुलात्यानि नीतानि गंगायांचरते इत्युक्तमा
दिलोभविषयके नपादिनातत्रपनेफलप्रवचनात् अथप्रकीर्णकधर्माः एकोवंशगतेः सप्ततिस्वःकुर्यादिना
यके चतस्रोविल्ववेकार्याः शिवस्मार्द्धमध्दृहितांशिवंप्रदक्षिणांकुर्वन सोमसूत्रनलंघयेत सोमसूत्रादि
पारमार्थगांविषयेऽस्मादोषाभावंच काशीप्रकरणेवस्तामः नमस्कारेमिविशेषः अग्रेपृष्ठेवामभागेसमी
पेगर्भगृहेमन्दिरे जपहोमनमस्कारानकुर्यादेवतालये अग्रेप्रमृत्युमवाप्नोतिपृष्ठेत्तयचप्रःस्मृतःवाम
भागेभवेन्नाशोदक्षिणेसर्वकामदः शिवस्यर्पितंकार्यः पशोपतेय्येदंद्वयमातितेभुवि पतंतियातकाःस
वेनोत्रिरुक्तिततदासदृत्तिवचनात पादेरम्यमन्त्रफलंतोयशिवस्वनस्थेदेत्युवित लघयन्नैवनिर्माल्यंकूपेसंवीवि
निक्षिपेत श्रीलेतुब्रह्मांगलंत्वविप्रभावेहंपच्चप्रदापयेत स्मृतांगलप्रमश्रोवहेस्मवचनचगातत्र अमेभसत्वयेत्वे
मोपन्नदीनेषुनिक्षिपेत विप्रेमतलयतहेयमातमोपन्निवेदितं शालग्रामस्तुनदेयंगतेशादिनिवेदितं विष्णुप

14

गृहीत्वप्रवाहं वस्नामः देवलः नन्दीषु नंदीजपास्सर्वेन पुत्रपर्वतं स्नाहे स्नानकाले मत्तीर्थेषु जपन्तो आद्रुवीजले ः यद्याम
१४ गंगामिते ः अन्नयाभस्त्वतीर्थानि हिगुशिष्टाचाराभावाति रिक्तोनं आपन तिलदापरगोदानादिकं कार्यं सारस्वता
वीकतीरे तद्भूतं मार्गे तरानद्यामासीनानादिप्रयागतः अन्नगिव महत्वस्याद्वे प्रयोगता तो विधिः पञ्चतु अवी
कतीर्थवतीर्थे विशेषः महत्वत्त्वा वापरणात्तीर्थविशेषस्तत्रोक्त नियमानाहोत्यविशिष्टतीर्थेवमवंक
नाहीये पः शूद्रेणार्थितं लिंगं विष्णुं वा प्रणामेन्न ः नत्त्समिकृतिर्सहिप्रायश्चित्तापुते पाविष्टः प्रजितो हि
गमिसाहित्यस्तरे इदंवेदानीं तन्त्रमत्तदापितो विषयं ननुपुराणाप्रसिद्धविषयं तथा तां पुनीतो वा
वाद्रिपोवापतितोपिवा केशवं वा शिवं वापि स्पृष्ट्वा नरकमश्नुते तथा वपनमैथुनं तीर्थवर्ज्यं पदुर्वितीपति
श्राद्धं च मस्तमान्नाभास्वार्थेनामन्न वेदवित् श्राद्धं श्राद्धभोजनं तथा नदेवः पर्वतायेषु नरे वो विष्णुमवष्टभ्य देवद्रि
हानं इमयोम्भक्ति दर्शनं लभ्यते इति साधारणतीर्थविधि अथ प्रयागप्रकरणं इह चा लीका नाम कोश ग्रमः
इति माहात्म्यतो वापयोगादिप्रयाणं विशेषतो वा पुण्यपत्तं कल्पेन अभिषेको लात १४
कित्वं तिलमेवं तीर्थमहादुपमंकल्पः कार्यः अतस्तपालिकं तु मत्वं प्रामाणिकं अतो र्थतीर्थफलमस्मिन्नवचना

न् प्रायश्चित्तं सर्वेष्वेवफलं स्नानस्यान्यहेतुत्वं गौणफलानि हि गौणत्वेनाहो प्रयागयात्रे वतन्मात्रसंकल्पएवेके का
र्यो ततः प्रयाणे कार्यो यात्रासंकल्पः ततः काश्यां गयायां तत्र वस्तुतस्तु यात्राफलं प्रयाग एव किं तु ह्यासु समीप
स्थकर्तृकयात्रायामिवपोत्रेन नगरान्तरमेन प्रयागसतां तंमम बोध्यं अथ मुंडनविचारः तत्र विधवानां साधार
णविधावेव मुंडनमुक्तं सधवानां तु विशेषः विहितमतः पद्मपुराणे केशवापनं सर्वान्केशान्समुद्धृत्य
छेदयेदंगुलद्वयं तीर्थादिषु सधवानां नारीणामेवं केशवापनमिति वचनात् प्रयोगसमुच्चये कात्यायनः केशश्मश्रु
वपनं स्त्रीणामंगुलछेदनमात्रं कार्यं मिलितविधौ प्रसीये अन्ये तु सधवानां वपनमाहुः तन्नापूर्वं मुंडनं वीपवासत्र
मादिभाषाम वचने तीर्थान्तरे तु शिखावान्यस्यान्यकार्यमिति वचनात् इदं प्रयागमुंडनं पोत्रेन यात्राधिकारेणा
द्यातेनकार्यं नमनदेशान्तरेण ऊर्ध्वमहादिमासाभ्यां नायगतो पौंडवजेन्वः नगत इष्यतेशास्त्रसाधप्रश्नतम
ते द्विजः प्रयागे प्रतिपात्रं तु योज्य न वपनं इत्यति पत्तुनैकं सवत्सरेकर्यो प्रयागे वपने इष्याभावात् तद्योजनं चपा
तं वा मितत्वं मम इति मुंडनविचारः अथ माघस्नानांगकालः वृश्चिके गोप्यमासमकरे प्रेसाद तुलामकरमे
षेषु प्रातः स्नायी हविष्यभुक् इति ब्राह्मे तु माघ एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे समारभेत द्वादश्यां पौर्णमास्यां

वा सुत्कपक्लेशमापन्नं विष्णुः स्वर्गं नाप्नोति मांसी वाशारम्य स्नानमाचरेत् पुराणान्तरे निमिषहस्तुमकास्थे इत्याकरइति
१५ अन्नप्रएकादश्यां पौर्णिमास्यां वा रामे यदा माघस्याधिकमासस्ता भवति तद् कानां तत्र स्नानं साम्पिनिर्षेधा मासद्
यं स्नानं तन्निपमास्यानुवर्तते सौरपक्षे तु न काप्यनुपपत्तिः अन्ये च: माघमासमिमं पुण्यं स्नात्वा सहदेव माधव
तीर्थस्यास्य जले नित्यमिति संकल्प्य चैतद्धि इति विष्णुवचने अस्य तीर्थस्येति निर्मत्रलित्रिमाघतीर्थे स्नानारम्भस्त
त्रस्थमापन्ने कार्ये एकप्रयोगात्तामेकदेशत्वस्येकादशेमाधनाव्द मम इहमेकस्मिन्न त्रयोपापे नकास्यैवैमा
घे गोविन्द सुतमाधव स्नानेनानेन मे देव यथोक्तफलदो भवति अथ प्रयोगमात्र विचारः इह त्रयोपदिशाचा
रो बलहस्यादिपत्न्यां होमस्याता समन्तदेहप्रयोगमुक्तिस्मान्वेदिसाहित्याप्रसावदेनैः प्रयोगमतो
नागापक्लेषपृत्वेनमो दीपर्वेलेन च विधीयते मोहार्थे तेन स्नानिषिद्धितासितेत्यादिना अन्ये केचित् प्रयोगम
गोन मेवं वर्णसाधारण्या स्त्रीशूद्रा तथाधमाः एते सर्वे पुःप्राणान्वेवजंपितार्हिजन्यः राम:
त्तित्वा बालानां तत्र बलहदवास्यहास्यवोऽतिप्रालतास्मिन्निबद्धलादिसाकृः तत्र कृतवाक्यानिर्मलताहृदये १५
म अन्नचपथाशक्ति प्राय प्राप्तं फलतो बा धिकार्यमाचे जीवत्वादचमत्पिंडान्त निर्वेसस्कृतोपवासः पा

16

णाहे फलोल्लासेन वै सकस्मादिलुं धापश्चिन्तेन लज्जलः पवेशादिकुर्वीरिति मत्स्येपः हृष्टेव मतांगा चित्रान्वेषवाशो
वै सर्ववर्णसाधारणं ननु हरणादि तदुक्तं आशौचस्य त्वमहत्वेनेप्यामिति आत्मानं घातयेयस्तु भावस्मन्
शनाबुध्दिः त एष विप्रात्र मा शौचं द्वितीये तत्रिमश्चयः तृतीये त त्र्येकं दत्वा चतुर्थे श्राद्धमाचरेहिति आहं एकाद
शाहिकं पुत्रस्यापि अहमेव अविशेषाद्विति हरिशर्मीये इहानोऽनुम्रियेताधाः सर्वेषि इशाहा येवा वाक्यं इति य
मुनाहाने च विशेषः आदि सद्गृहस्तदेवि विपन्नस्येष पशात्रिन वैलोकांबरे तेपुराणे पापे मेयमुन हारस्य
मुक्तावलिमसांहेतु न्मस्याच मामे क्षितः तर्पयेच्च यमभ्यावास्निर्नाभिमाने द्वले क्षितः यमाय धर्मराजाय मृ
त्यवे चांतकाय च वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च औदुंबराय दध्नाय नीलाय परमेष्ठिने वृकोदराय चित्रा
य च चित्रगुप्ताय वै नमः देवतर्पणावदेषा चतुर्दश जलांजलीनः इसाहितोग्रे इति सूर्यागमप्रकरणं अथ
काशीप्रकरणं लिख्यते तत्र मात्स्ये पापसायेष्वेषा विलं अविमुक्तं प्रविष्टस्य तस्य सर्वं व्रजति क्षयमिति तथा
मेतत्स्मर्तव्यमात्रोपि परिशिष्टः पापस्य कर्मणः अविमुक्तं समासाद्य नरः मृशं व्रजति क्षयमिति अत्र मात्स्ये वाप्तिरि
क्तं सकलेहयोविपः अत्र काशीप्रवेशानुमाज्ञितं नमेव पापं नश्यति ननु तीर्थस्नानादिनानुष्ठानयोग्यपा

पठ्न्ति पठ्न्ति केचित् अश्वमेधप्रवेशादिविजन्मीयपापनाशः स्नानादिनानुष्ठानानि इति । सोऽयं अपरेऽनुमेधे वेशादशौ
१६ षमे वपावपनश्रपणि तत्तत्तीर्थस्नानादिनोऽनुकाश्यामुसत्रानंपापनिवृत्तिः नचैतेषामपि लिङ्गशरीरस्य काशीप्रवेशात्स्वक
लपापनिवृत्तिर्जातेतिवाच्यं प्रायश्चित्तेयंगाधिकरणानापेन पतोविधिनिषेधेषुमनुष्याणामनधिकारात्ः पशुपि
शाचाद्याधर्माधर्मौ रवाप्नवत इति पशुपशूनामाद्यमनुष्याधिकारत्वात् काशीस्थलिङ्गशरीरेपापनाशसंभवात् अत
स्तत्तीर्थस्नानादेक्षणादिजन्मीयपापनाशवचनानि काश्युत्तरविषयाणि अश्वमेधगमनादेश्प्रसङ्गकेसवेन्नाशोपि
प्रवेशज्ञातीयसर्वपापेनष्टेन्ति ज्ञानी यमेव स्नानादिनानष्टेतीस्याकुः काशीप्रवेशादिदूपेचापे ध्यावेन्मेष
शुक्लप्रतिपदि देशमवधिदशाश्वमेधस्नानाद्युक्तं स्मृतिमाप्ततेपहस्रप्रायणमति परदेतिथ्यं दशाश्वमेधि
केस्नानामुच्यते जन्मपातकैः ज्येष्ठशुक्लादितीयायां स्नानात् द्रमोचरे जन्मकृपकृतंपापंतच्चणादेवनश्यतिए
वंसर्वामुतिथिषुक्रमस्वापीस्नानमः आमुक्तपरुदशग्निपतिजन्माद्यमुक्तं जेत तिथिदशाहेन्नाप्यदशत्र ।स्म
न्माघहारशो दशाश्वमेधिकेस्नानेपामापणोप्रपातनालिङ्गरशाश्वमेधेप्रदेशादशादशतिथौ दशजन्मा १६
र्जितेः पापैस्तज्ञतेनात्रसंशयः स्नातोरशहरापापः एजपेल्लिङ्गमुत्तमं भक्त्यादशाश्वमेधेशं नन्तगर्भेदशास्य

शेनज्येष्ठेमासिमासिनेपक्षेस्नातादर्शेवेन्निपुःकुर्वन्नेवापैकीपाङ्गानविप्रेभिमपन्ने दर्शान्वमेधावमध्यैर्यस्कलंसम्यगा
पन्ने दर्शान्वमेधेनत्रनेस्नातादर्शाहतानिधौ सर्वेभ्या।पश्चिमेनीरेनलादर्शाहेऽम्भं नद्दुर्दर्शामवाप्नोतिपुमान्पुणपत्त
मःक्वचिदिति इति काशीप्रकरणं अथ गयाप्रकरणं तत्रगयाश्राद्धेऽधिकारिणः अथ दकाद्देवसेषाः विद्
षत्सुपुत्रेषुविद्यमानेषुनामवैकारयेत्स्वधामिसमापयवादः ब्राह्मणोवामक्षत्रियोवाविणपाकूपेपहानरा प
ष्णापातयेसिंदतेनपेढ्रलशान्वते मृतामासिनानुतश्राद्धरुलेषुदर्शणनमान्त्रकार्यंननुश्राद्धेनर्पणादि
17 नद्दुलेवापवीधे हंप्रदर्शयेद्भिदुर्गयांगतानांपिण्डदः दंडछत्रादिलुपदर्पितृभिःसहमुक्तते स्वर्गेस्थेतनभो
वितापर्थं प्रशोपत्नेसर्थः तथा गयायांमुण्डनेचकूपेवटेतथा दर्शप्रदर्शयेद्भिद्रुः पितृभिःसहमुच्यते
अथगयाश्राद्धेकेविद्विताः देमासोमहालयेगयाश्राद्धे दर्शाहेके पिण्डशब्दप्रयोगःस्यात्तत्रमन्त्रकीर्तयेत
स्वपिण्डः स्वधानमइत्यादिनियमेषुपिण्डशब्दप्रयोगः तथा वृद्धिश्राद्धेगयाश्राद्धेप्रीतश्राद्धेतथैवच सापिण्डीकर
णश्राद्धेनजपेसितस्वकमिसमिश्रवणानिषेधः सत्त्वमध्येगयाश्राद्धकालोप्राप्तादिवमासिकामपक्षष्ष
कलागयाश्राद्धकुर्यादितिकेचित् तन्मूलमप्य महापातकिविषयेतुविशेषोवृसत्पुराणे क्रियतेपतितानांचग

तेसंवत्सरे क्वचित् देशधर्मप्रमाणात्तातगणकुपेत्सवंधुभिः संग्रहे महालयेगयाश्राद्धेमातापित्रोर्मृतेहनि कृतोद्य
होपिकुर्वीतपिंडंमेवंपक्षामुतः गयाश्राद्धेचतिसं गयायांपिंडदानेनपितॄणामनृतोमवेदितिसारवचनैः श्राद्धा
एसोमविद्याप्रजमणागवोनसंयोगादितिवाक्यमापाद्येप्यत एव कोमे गयाश्राद्धमुनेकर्तुपः शक्नोतिनग
छति शोचेतिपितरस्तस्यहृष्याचापपापप्रमदृति तस्मात्कृपाकृत्यंनिसंपुत्रस्य अतोपपाशास्त्रप्रनुदेयंन
त्रापिसकृत्करांगमेवनिसं तावतैवशास्त्रार्थसिद्धेः आवृत्तिबोधकवीप्सायभावांच चानुभीसवत पुनः पु
नः करणेनुफलाधिकं तद्वदेव तस्मादमुक्तेभिन्नातेनरकोद्वाराद्विपापफले काशीमरणामुक्तेनुतासि
न्नगतः प्रसयाप्यवश्यफलंभवतीतिसिद्धं इतिगयाप्रकरणं इतिश्रीधर्मशास्त्रसर्वस्वाख्यनिबंधेती
र्थविषयकर्तव्यताधिकारः इतिश्रीपदवाक्यप्रमाणज्ञश्रीलक्ष्मीधरसूरेः सूनुनाभट्टजोशीकिनेनरचितोयंग्रंथः
छिलोसेतुः समाप्तः संवत १८४१ ...
समाप्तोयंभट्टोजिदीक्षितीयत्रिस्थलीसेतुः दशपुत्रोपाहूयवेत्लीराममेलसंपादितश्च ॥ ॥